

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Однорівнева солідарна система пенсійного забезпечення склалася в Україні історично і тривалий час в цілому задовільняла потреби суспільства. Проте в умовах розвитку ринкових відносин та на тлі об'єктивного процесу старіння населення така система не спроможна ефективно виконувати покладені на неї соціально-економічні завдання:

- запобігання бідності серед осіб похилого віку;
- забезпечення адекватним рівнем доходів після виходу на пенсію, що передбачає створення сприятливих умов для перерозподілу населенням частини своїх доходів з періоду активної економічної діяльності на період старості шляхом заощаджень та забезпечує захист проти ризиків (політичних, фінансового ринку, демографічного, невизначеності життєвого циклу);
- сприяння економічному зростанню суспільства та держави.

З потребою реформувати систему пенсійного забезпечення наприкінці 90-х рр. минулого сторіччя зітнулося багато країн. Почавши реформування раніше України, вони вже досягли деяких результатів, аналіз яких буде корисним під час становлення системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні та допоможе уникнути помилок у цьому дуже відповідальному процесі. Основною метою цієї роботи є висвітлення проблем, з якими зіткнулася система недержавного пенсійного забезпечення та розробка можливих шляхів до їх подолання.

Протягом кількох останніх років з'явилася велика кількість публікацій, присвячених питанням недержавного пенсійного забезпечення, але найбільший внесок у висвітлення питань недержавного пенсійного забезпечення зробили Гр. МакТаггард [1], А. Нечай [2, 3], М. Вінер [2, 4], В. Яценко [2, 4].

Основною проблемою становлення системи недержавного пенсійного забезпечення є недостатня інформованість населення про хід реформи пенсійного забезпечення, про основні принципи функціонування системи, оскільки ефективне функціонування недержавних пенсійних фондів за умови великої кількості вкладників, що забезпечуватиме акумулювання значних сум коштів, необхідних для подальшого інвестування. Для вирішення цієї проблеми, на мій погляд, необхідно розробити національну освітньо-пропагандистську програму, яка у першу чергу буде направлена на співпрацю з роботодавцями, їх організаціями та профспілковими організаціями, особливу роль у цій програмі слід надати спільним заходам державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг та органів податкової адміністрації, направленим на роз'яснення, у першу чергу, змін у законодавстві України, пов'язаних з наданням відповідних податкових пільг, та порядку їх надання.

Значною проблемою становлення недержавного пенсійного забезпечення є участь всіх верств населення у пенсійних програмах, значною мірою ці пробле-

ми обумовлені тінізацією національної економіки, що є проблемою всієї системи пенсійного забезпечення і потребує негайного вирішення шляхом оптимізації податкового законодавства, поєднаної з посиленням боротьби з ухилянням від сплати податків, відмиванням брудних коштів та ін. Досить гостро постає проблема участі у системі недержавного пенсійного забезпечення працівників бюджетних установ. Прийняття Кабінетом Міністрів України 22 вересня 2004 р. постанови № 1247 «Деякі питання утворення недержавного пенсійного фонду працівників бюджетних установ» [5] не тільки не наблизило вирішення цієї проблеми, а й поставило під загрозу виконання державного бюджету. У подальшому до питання утворення недержавного пенсійного фонду працівників бюджетних установ слід підходити більш виважено, розробити програму залучення цих категорій працівників до установ недержавного пенсійного забезпечення з урахуванням можливостей державного бюджету, адже платежі до установ НФЗ будуть поступати у тому числі і за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

В Україні доцільно побудувати таку структуру третього рівня пенсійного забезпечення громадян, за якою напрямки інвестиційної політики і положення про жорстке регулювання приватних пенсійних фондів, сформульовані в законодавстві, забезпечували б належний захист учасникам. Гарантії щодо інвестування не потрібні, тому що вони шкодять системі. В Україні пенсійним фондам слід дозволити розробляти різні програми інвестування і вибирати різні ступені ризику в рамках встановлених обмежень. Саме це надасть учаснику реальну можливість вибирати серед різних фондів, а також забезпечить вищу загальну ставку інвестиційного доходу протягом тривалого періоду часу. Оскільки фонди дійсно будуть відрізнятися один від одного, учасники матимуть справжню можливість вибору, а розроблення ними різних спеціальних програм зробить всю систему витривалішою.

Досить гострим є питання залучення агентів для розповсюдження пенсійного продукту, але українському законодавцю слід взяти до уваги певні проблеми, що виникли у Польщі, а саме низький рівень професійної підготовки агентів, адже ст. 54 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [6] не ставить жодних вимог до освітнього рівня агента. Вдалим було б використати пропозицію Управління з нагляду за пенсійними фондами (UNFE — KNUiFE) — проведення відповідних іспитів компаніями, що користуються їх послугами, з законодавчим закріпленням відповідальності цих компаній за дії агентів.

Також серйозною проблемою є відсутність національних стандартів підготовки спеціалістів для установ недержавного пенсійного забезпечення, адже коли система почне активно розвиватися, попит у таких спеціалістах буде досить великим. Державним органам, на яких покладено контроль за діяльністю установ недержавного пенсійного забезпечення, слід на першому етапі розробити програми підготовки (перепідготовки) вже наявних спеціалістів, тих хто вже працює в установах недержавного пенсійного забезпечення; на другому етапі разом з Міністерством освіти та науки розробити та впровадити програми підготовки спеціалістів на базі провідних вищих навчальних закладів України.

Але найбільш важливою є проблема розробки та реформування національного законодавства про недержавне пенсійне забезпечення, і якщо державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України виконує покладені на неї обов'язки щодо розробки нормативних актів, то Кабінет Міністрів України, на який прикінцевими положеннями Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» було покладено обов'язок у шестимісячний строк з дня набрання чинності цим Законом подати до Верховної Ради України пропозиції про внесення змін до законів України «Про страхування», «Про банки і банківську діяльність» та інших законодавчих актів з метою приведення їх у відповідність з Законом, але 1 січня 2004 р. вже давно настало, а будь-які зміни до вищенаведених законів до цього часу не внесені. Суперечності між різними нормативно-правовими актами створюють проблеми для роботи, наприклад страхових компаній, на ринках послуг з недержавного пенсійного забезпечення.

Реформування національної пенсійної системи є надзвичайно складним завданням як з технічної, так і політичної точки зору. Немає жодної системи, яка задовольняє всіх і кожного. Вибір системи залежить від демографічного стану країни, її економічного розвитку і розвитку її фондових ринків, поточного стану пенсійної системи, історичного розвитку і світогляду. Впровадження нового рівня пенсійного забезпечення громадян країни потребує дуже виваженого, комплексного підходу до вирішення проблем, що виникають, оскільки будь-яка помилка може стати причиною для руйнування системи, втрати довіри населення, загострення соціального напруження в країні та негативно сказатися на стані економіки.

Література

1. МакТаггарт Г. Корпоративні та професійні програми добровільного пенсійного забезпечення // Україна: аспекти праці. — 2001. — № 2. — Ст. 30–32.
2. Віпер М., Печай А., Яцєнко В. Як розробити дійову систему недержавного пенсійного забезпечення в Україні // www.pension.kiev.ua.
3. Печай А. За что отвечает администратор? Ответственность в системе НПО // Финансовые услуги. — 2004. — № 6. — Ст. 17–20.
4. Яцєнко В., Віпер М. Як створити трирівневу пенсійну систему в Україні // www.pension.kiev.ua.
5. Деякі питання утворення недержавного пенсійного фонду працівників бюджетних установ: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2004 р. № 1247 // www.rada.gov.ua.
6. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 9 липня 2003 р. № 1057-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 47. — Ст. 372.